

ID. FRIVALDSZKY JÁNOS

Költő a Hajnaloson

Madách Imre barátja, Bérczy Károly, az *Anyegin* fordítójaként ismert költő, novellista és újságíró életművének felmérése akkor vált lehetővé, amikor kéziratait – benne 56 publikálatlan verssel – örökösei 1970-ben a salgótarjáni Nógrádi Történeti Múzeumnak átadták. A hagyatékot Kulcsár Ildikó leltározta fel, ennek alapján helyezte el Kerényi Ferenc Bérczyt kortársai között, Madácsy Piroska ennek alapján írhatott róla monográfiát.

Bérczy diákkora óta volt barátja Madáchnak, együtt kezdtek el – meglehetősen modoros stílusban – verselni. A megyéjébe visszavonuló drámaíró, valahányszor Pesten járt, Bérczyék vendége volt. Bérczy olvasta fel Madách akadémiai székfoglalóját, ő mondta később emlékbeszédét is. Megjelent versei alapján Bérczyt a 20. század elején egyszerűen „szentimentális költőnek” könyvelték el, akinek gondolatai ugyan vannak, ám érzelmei, rímei erőltetettek, kifejezései pedig keresettek.¹ Igaz, a kortárs Arany László sokkal méltányosabb volt az elhunythoz: „Írói tehetsége különben sem tartozott azok közé, melyeknek termékei önkényt, a természet áldása által buzognak elé, mint a bő vizű forrás habjai. Azok sorába tartozott, akiknek kitartó, szorgalmas, rendszeres munka által kell az eredményt fölszínre hozniok, mint az artezi kút vizét, de aztán ennek fölfakadó forrása nem kevésbé üde, erősítő. Bő és jótékony lehet, mint amazoké.”²

Azt azonban Paulovics István is észlelte, hogy a jóval később megjelent *Anyegin*-nek már „oly könnyű a verselése, abban a bonyolult versformában, kevés kivétellel, oly tökéletesek a rímei, hogy rajtuk parányi nyoma sincs a keresettségnek, a mely pedig eredeti verseinek egyik árnyoldala.”³ Az irodalmi közvélemény később sem tagadja, hogy e fordításnak „olvasója majd száz év után, Áprily Lajos pompás, új átültetésének versenye ellenére is, bőven akad. A »magyar Anyegin« Kosztolányival szólva »igazi csodája az átköltésnek«, s helye ott van Arany Hamlet és Vikár Béla *Kalevala* fordítása mellett. Költői szépségét ma sem vonhatjuk kétségbe.”⁴ Ám Bérczyről, a költőről alkotott képet mindez már nem módosítja, hiszen itt nem eredetiről, csak műfordításról van szó.

Kerényi Ferenc a kiadatlan versek ismeretében viszont arra mutat rá, hogy Madách *Lantvirágok* (1840), sőt, Petőfi *Cipruslombok Etelke sírjára* (1846) című kötetei, valamint Bérczy kéziratban maradt *Búhangok* ciklusa egymással párhuzamos alkotások.⁵ Madácsy Piroska még további hasonlóságokat is talál: „Bérczy is, Madách is alapvetően lírikus egyéniségek, de mindkettőjük számára a líra csupán kísérlet önmaguk megtalálására.” Észleli továbbá azt is, hogy mindkettőjük költészetében a negyvenes évek közepén fordulat történt.⁶ Ami Bérczyt illeti, ekkor – 1846 tavaszán – lép be a Petőfi által létrehozott – rövid életű – Tizek Társaságába. Ekkor ismerkedik meg a Svábhegyen nyaraltában Ninával is, későbbi feleségével. Kerényi a kéziratban maradt

Búcsú Hajnalostól című versről még azt is megállapítja, hogy a természettel való találkozás a Svábhegyen, „szentimentális én-léte díszletes képsorai valóságosabbakká válnak”. A természet amellet „filozófiai tartalmak, kérdésfelvetések hordozására is képes.”⁷ Elemzését azonban egy kérdésfeltevessel fejezi be: „Hogy Bérczy töredékben maradt tervei miért nem valósultak meg, arra az életrajz nem ad maradéktalan választ.” „Az expozíció sikerült volta mindenesetre sajnálatossá teszi a folytatás hiányát.” Az újságírói tevékenységet ugyanis, amibe Bérczy költői és novellistai korszakának lezárulása után fogott, csupán megélhetőnek tekinti⁸, mint mindenki más. A közvélemény szerint – bár vadászújságíróként „olyan szavakat köszönhetünk neki, mint a mezőny vagy a lőtávól –, mégis, lehangoló e fordulat az irodalomtörténet számára.”⁹ Még a saját lapjában megjelent nekrológ is úgy látja Bérczyt, „midőn nagyobb tehetségűek kisebb szerepre vállalkoznak, mint sem millyet betölteni hivatvák.”¹⁰

A fenti kutatások után fennmaradó feladat ezért tehát kettős: bemutatni Bérczy 1846-i fordulatát követő, ismeretlen költészetét néhány eddig publikálatlan vers közlésével, másfelől megkísérelni mégis *életrajzi választ* találni *siker*es expozícióját követő *lehangoló fordulatra*.

Kezdjük a Hajnalossal, amelytől Bérczy elbúcsúzik. E nevet Döbrentei Gábor adta a nagy budai dűlőkeresztelőn, egy 362 m magas kiemelkedésnek, a szintén általa elnevezett Zugliget felett. Itt nyaralt Bérczy 1846-ban hivatali kollégáival, s itt ismerte meg a szomszédban nyaraló Annát, amint ő nevezte: Ninát, első szerelmét, Frivaldszky Imre természettudós lányát. Bérczyt akkor nemcsak a természet ragadta el, de a szerelem is. Éppen 1846-ban történt, hogy az addig írt – s különböző lapokban csak részben publikált – eredeti verseit és fordításait egy „*Emlékkönyvbe*” írta össze, egy rokonleánynak ajánlva. Nem lehetetlen, hogy eredetileg kötetként akarta kiadni őket, s csak az új leány-ismeretség hatására állt el e tervétől; belátva, amit Petőfi is hasonló helyzetben: „Költői ábránd volt, mit eddig érzék.” Később azonban még ebbe a gyűjteménybe másol őt, 1848-ban illetve 1850-ben írt verset, – a 217–226. lapokra – amelyeket viszont családi vonatkozásaik miatt nem szánt kiadásra, s mostanáig nem is lettek kiadva.¹¹

Bérczy a szerelemtől szárnyakat kap. 1847-ben a Helytartótanácsnál töltött három évi díjtalan gyakornokoskodása után fogalmazóvá nevezik ki a közlekedési bizottságban, Széchenyi Istvánnak lesz a „tollvivője”. Eljegyzi Ninát. Amikor egy hétre el kell utaznia, így ábrándozik róla a Nádor gőzösön: „Isten veled viruló főváros! Isten veletek ti sötét zöld hegyek, Hajnalos berkei és erdői, 's közöttük le a magasbul felém lefejérlő lak légy hű virágédénye a legkedvesebb liliomszálnak. (...) A zúgó hullámokba meredtem, 's hozott rózsámat közéjük vetém. (...) Kis rózsza! ha elúszol Hajnalos alatt, súgj tőlem hő üdvözlést a hegyekbe suhanó szellőnek!” – írja egy naplótöredékben.¹²

Nina négy lány közül a második. Nővére, Matild 1848 nyarán megy férjhez Putnoky Móric gömöri főszolgabíróhoz. Bérczy erre az alkalomra verset ír.¹³ Ez „alkalmi vers”, ám egyáltalán nem ennek a műfajnak a színvonalán. Van benne egy fontos, képből kifejezett gondolat: buzdítja a menyasszonyt, hogy hágjon fel a hegyre, ahol kitárul előtte a házassággal egy ismeretlen, új világ. A buzdítás azonban inkább magának, a költőnek szól, akinek valóban egy hegyre kell felhágnia majd az esküvővel, a Hajnalosra, ahol leendő apósa háza áll.

Az idilli Hajnalosról 1848 novemberében azonban már aggasztó, borús lelki körkép tárul fel hazájának jövőjéről.¹⁴ E hegy jelképévé emelkedik mindenek, ami szép számára, amitől most búcsúznia kell. Természet és haza, lélek és önátadás magasztos költeményt formál, amit ha egy ismertebb költő írt volna, talán az iskolában is tanítanák. Szépen felépített, a közepén és végén megjelenő könny-motívum két részre osztja, s igazat kell adnunk vejének, a Madách-unokaöccs Balogh Károlynak, amikor apósa nagyfokú nyelvkészsége mellett formaérzékét is kiemeli.¹⁵ A költemény melódiáját Bérczy kedvelt keresztrímei adják, ritmusa viszont nem a nála megszokott jambus vagy trocheus, hanem magyar tizenkettes.

E monumentális verset két miniatűr követi. Nina húgának, Szerafinnak tizenhatodik születésnapjára egy kis leheletkönnyű heinei dalt ír.¹⁶

Ninának pedig egy virtuózan megformált zálogot ad, amelyen a neki addig írt összes versét kiváltja.¹⁷ Zálogról van szó, nem örjegyről. E visszavett Nina-verseknek a hagyatékban ugyanis nincs nyomuk. Színvonalukról szerzőjük nem lehetett nagy véleménnyel, így sorsuk feltehetőleg a kandalló lett. Annál figyelemreméltóbb viszont az a körülmény, hogy az itt közölt alkalmi verseket fennmaradásra ítélte az *Emlékönyvben*, sőt, külön másolatban is. Illő tehát, hogy az utókor is így tekintsen rájuk.

Bérczyt Buda visszafoglalása a Hajnaloson éri, ahol Görgey főhadiszállása volt az Óra-villában, innen küld ujjongó beszámólót Ninának Putnokra, ahol az nővérénél tartózkodik.¹⁸ Ennek az élménynek a gyümölcse egy gyűjtő, hazafias vers is, aminek publikálásáért később bujdokolnia kell. Július 2-án menekül Hajnalosról a bevonuló ellenség elől, előbb Vanyarcon, sógoránál húzza meg magát. Július 12-től egy hónapot ölel át a *Vanyarci napló*. A háborús hírek közepette menyasszonyára gondol, panaszolja, hogy a zongoraszót Ninával együtt nélkülözi, aki Beethoven, Chopin darabokat játszott. Helyette „czívódás és pör hajnaltól éjjelig foly, melybe baromfi zaj és ebugatás versenye szeretetreméltólag vegyül”. A töredék augusztus 13-án fejeződik be, amikor az egésztest elküldi Pestre menyasszonyának, s benne két neki szóló, „*Jánoshegyén a csendes nyári estre*” ill. a „*Halvány arczod*” kezdetű, cím nélküli verset.¹⁹

1849/50 telén egy ideig az üres Frivaldszky-villában húzza meg magát. A ház gazdája óvatosságból családjával együtt e télen egészen nyárközépig az itáliai Meránban tartózkodott. A tudóst ugyanis feljelentették 1848-as magatartásáért.²⁰ Amikor Bérczy innen a Putnokyak birtokára távozik, ismét hegyszimbólumos, ismét *hajnalosi* búcsúverset ír, ez azonban – a reménytelen politikai helyzet ellenére – tele van reménnyel, hiszen a jövő az ibolyakék szemű Ninával kötendő házassággal kecsegteti. Mindez igen leheletfinoman jelenik meg a háttérben, miközben a versben a hegy – mint férfi – és a völgy – mint leány – nászát jelzi a közelgő tavasz.²¹

E hét, életében nem publikált verset önmagában tekintve is egy sokkal jelentősebb költő áll előttünk, mint amilyenek az irodalomtörténet ismeri. Még sürgetőbb ezért az a kérdés, hogy mi lehetett az oka annak, hogy a költészettel felhagyott.

Miután Pestre visszatért, egzisztencia nélkül állt. A Széchenyi-vezette Közlekedési Minisztériumban félbeszakadt pályafutását az új urak alatt folytatni nem akarta. Sőt, annyira szemben áll azzal a rendszerrel, hogy még a *Magyar Írók Albumába* (Pest, 1850) is elhelyez három, a Szabadságharc mellett kiálló, bátor írást.

Tulajdonképpen miben bízott? Úgy tűnik, Nina apjában. Nina már elérte azt a 21-22 éves kort, amikor a Frivaldszky-lányok férjhez mentek, s leendő apósa pedig – úgy látszik – komolyan vette a vőlegényt. Ez azonban nem volt magától értetődő.

A magyar irodalom története tele van jómódú apák által elutasított „éhenkórász poétákkal”. Bérczynek sem volt sem vagyona, sem nemessége, miközben Nina apja igen jómódú nemesember volt, a többi lányát földbirtokos nemesekhez adta. Bérczyt mindez foglalkoztathatta is, hiszen novelláin keresztülvonul a polgár–arisztokrata szerelem konfliktusa, a *Bitorlott szerelem* (1840) kiadatlan színműtől kezdődően a kései *Gyógyult seb* kisregényig. Az a bizonyos – 1847-ben elkészült – Frivaldszky-lak pedig valójában kastély volt. Jókai így ír róla: „Itt egy roppant lovagkastély tűnik szemeink elé, amelynek igazán nagyszerű körvonalai, mint hajdani vár, emelkedik ki a mellette levő nyári lakok közül: ez dr. Frivaldszky tudóstársasági tag birtoka.”²²

Az akadémikus azonban nemhogy rossz szemmel nézné lánya vonzalmát, ellenkezőleg, 1850-ben 640 katasztrális holdas birtokot vesz számukra a Szolnok-megyei Pópusztán 61000 Ft-ért. A birtokhoz urasági ház, gazdatiszti ház, három cselédház, kovácsműhely és több gazdasági épület tartozott. A vidéki élettől az orvos végzettségű leendő após még gyógyhatást is vár veje szívbetegségére.²³ Bérczy és Nina 1851-ben házasodik össze, leköltöznek a birtokra. A gazdálkodó életforma azonban nem felel meg a költőnek, 1851 őszén vissza is térnek Pestre, ahol Nina családja Szervita téri házának második emeletét foglalják el, nyáron pedig a kastély tornyát.²⁴

A tudós após tudomásul vette, hogy vejének nem való a „vidéki földbirtokos” szerepe. Zokon sem nagyon vette, ha a család befogadó, megértő légkörét tekintjük, amit Balogh Károly kifejezetten kiemel: „E sorok írója minden érzelmes szépítés nélkül elmondhatja, hogy aligha forraszthat össze bármi érdek egy-egy nagyobb családot oly együtt érző egésszé, mint ahogyan a szeretet – az emberi erények ezen legszebbike – Frivaldszky Imrécék (...) leszármazottait is egybekovácsolta. Ennek felismerése Bérczy megítélésénél is latba esik. (...) Bérczy Károly írói egyéniségét is akkor érthetjük meg legjobban, ha bepillantunk magánéletébe, ha családi körében szemléljük őt.”²⁵

A természettudós após nem volt a humaniorák ellensége, köréhez több író tartozott, az említett Jókain kívül Eötvös József is, akik a szépprózán kívül a közírás területén is tevékenykedtek. Igaz az is, hogy költő nem tartozott közéjük. Kemény Zsigmond és Gyulai Pál segítségével Bérczy a *Pesti Naplónál* így lesz külpolitikai rovatíró, majd innen kilépve 1854-ben megindítja Pákh Alberttel a *Politikai Újdonságokat*. 1855-ben *Világkrónikát* ír, lényegében a Krími háború eseményeiről, amelyben a magyarok az oroszok ellen küzdőkkel éreztek egyet. Közben megjelenik két novelláskötete is, *Élet és ábránd* (1852), *Világ folyása* (1854) címen.

1857-ben fordulat történik: önálló lapot alapít, a *Vadász és Versenylapot*, s ezzel a novellaírást s a publicisztikát is abbahagyja. Ennek magyarázata azonban – úgy tűnik – az irodalomtörténet keretei közt nem adható meg. A megoldáshoz Paulovics megfigyelése vezethet, aki szerint Bérczynek hivatása „hazafiú”²⁶ volt, azaz nem annyira „írói, költői” természetű. S mint Kulcsár is észrevételezi Bérczy naplójának 1848. febr. 12-i bejegyzése alapján, már Széchenyi melletti szolgálata alatt is azt mérlegelte, hogy vajon ezzel, vagy inkább az irodalommal használhatna-e jobban.²⁷ Most az inga a legnagyobb magyar szellemi örökségének továbbvitele irányába lendült ki. A lóverseny éppen ebbe a körbe tartozott.

Az első cikket a *Versenylapba* maga Eötvös József írta. A lap igen népszerű lett az arisztokrácia körében.²⁸ Balogh utal Bérczy döntésében apósának hatására is: „Apósával s annak baráti körével való állandó együttléte viszont bővítette ismereteit,

szélesbítette látókörét a természet jelenségei iránt. Ennek, mint a *Vadász és Verseny-lap* szerkesztője, jó hasznát vette.²⁹ 1860-ban jelenik meg *Vadászműszótára*, amelybe a használatban lévő német szavakat és azok magyar fordításait gyűjtötte össze. Az előszóban sajnálattal állapítja meg, hogy a régi magyar vadásznyelv kihalt, holott a vadászat a magyarság ősi foglalkozása volt, nyilván saját kifejezésekkel. A megváltozott helyzetben „vasszorgalommal magáévá tette az angol nyelvnek e tárgyra vonatkozó mű kifejezéseit, mű nyelvét.”³⁰

Bérczynek kifejezetten imponált apósa lelkesedése saját szakterülete iránt. Egyszer így nyilatkozott Nendtvich Károlynak: „Nem ismerek szerencsésebb embert ipamnál: ő még most is ugyanazon szenvedéllyel fürkészk és búvárkodik, ugyanazon szeretettel viseltetik kedvenc tárgyai iránt, mint azt csak egy 24 éves fiatalember teheti.”³¹ Ez a természettudományos lelkesedés őt is magával ragadhatta. 1865-ben jelenik meg *Méneskönyve*, amely igazi természettudományos mű.

Az irodalmi közélet Bérczyt minden irányváltása ellenére változatlanul a magáénak tartja: 1859-ben a MTA levelező tagjává választja.³² 1860. november 16-án tartja akadémiai székhelyét *Az irodalmi humorról*. Említi ebben már az *Anyegint* is. Az a bizonyos inga most tehát visszalendül. Amikor 1862-ben a Kisfaludy Társaság tagja lesz,³³ székhelyén bemutatja az első énekét is belőle.³⁴ Oroszul tanul ugyanolyan szorgalommal, mint korábban angolul.

Tagja lesz a MTA drámaíró bizottságának. 1863-mal kezdődően, néhány éven át, egy régi iktatókönyv üres lapjaira ma már azonosíthatatlan magyar szerzők színdarabjairól ír rövid ismertetéseket, kritikákat.³⁵ „Nyugodt, átgondolt kritikus volt. Mindig abból a magasabb szempontból fogta föl a kritika feladatát, mely javítani, felvilágosítani törekszik, de nem visel irtóháborút a hibák ellen. S ő javított is mindig, szeretettel, jóakarattal.”³⁶

Az *Anyegin* tekinthető életműve szintézisének, kicsit úgy, mint *Az ember tragédiája* Madách Imréének.

Nem véletlen, hogy ő mondta el, a jóbarát, Madách emlékbeszédét, amely minden Madách-interpetációnak kiinduló pontja lehet: „Maga mondá nekem egy ízben féltréfásan: »Anyámnak köszönheti Éva, hogy kirivóbb színekben nem állítottam elő!« 'S valjon nem e befolyásnak tulajdonítható e az ihlet ama szerencsés sugara, mely a pessimismus nyers kifejezéséül készülő művet a' kiengesztelődés fényével árasztotta el, midőn költőnknek azt sugallá, hogy az egészet a' Lucifer karján haladó Ádám álomképleteiként tüntesse fel, melyeket a' rossz szellem az első ember előtt megrontása, kétségbeejtése 's benne egész nemének megsemmisítése végett tár fel (...) 's ha addig azt hívők, hogy kárhuzatos bűnbarlangban tévelygünk, a' sötétségen átvillanó sugár fényárt ömleszt a' képre, 's mutatja, hogy Isten szép földén állunk, hol a' folytonos küzdés közt a' jótól el nem szakadhat az ember a' nélkül, hogy a' gonosz martalékául ne essék.”³⁷

Jegyzetek

- 1 Paulovics, 12.
- 2 Arany, 12.
- 3 Paulovics, 72.
- 4 P. Szathmáry, 329.
- 5 Kerényi, 671.

- 6 Madácsy, 1984, 208.
- 7 Kerényi, 673–674.
- 8 Kerényi, 682.
- 9 P. Szathmáry, 328.
- 10 Keglevich.
- 11 *Emlékkönyv*, 1846. NTM 83.11.335.
- 12 *Naplótöredékek*, 1847/48. NTM 83.11.334.
- 13 *Frivaldszky Matildnak menyegzője napján*. NTM 83.11.353 és 83.11.335, 217–218.
- 14 *Bücsú Hajnalostól*. NTM 83.11.357 és 83.11.335, 223–226.
- 15 Balogh, 1941, 303.
- 16 *Frivaldszky Szeráfnak*. NTM 83.11.353 és 83.11.335, 219. November 9-én volt a születésnapja.
- 17 *Zálog váltás*. NTM 83.11.353 és 83.11.335, 220.
- 18 NTM 83.11.383; Közli: Kozocsa 125–126.
- 19 *Napló*. NTM 83.11.362; Részközlés: Balogh, 1935, amelynek kézírata: MTA Ms 10.264/ü.
- 20 Eredeti katonai bírósági irat: OSZK: Fond 224/7/3.
- 21 Frivaldszky-lak tornyán. NTM 83.11.355.
- 22 Balogh, 1941, 307.; Jókai 1855.
- 23 OSZK: Fond 224/14.
- 24 Balogh, 1941, 307.; Jókai 1855.
- 25 Balogh, 1941, 302–303.
- 26 Paulovics, 3.
- 27 Kulcsár, 76.
- 28 Paulovics, 51–55.
- 29 Balogh, 1941, 302–303.
- 30 Keglevich.
- 31 Balogh, 1941, 298.
- 32 Oklevél. NTM 83.11.363.
- 33 Oklevél. NTM 83.11.364.
- 34 Kulcsár, 77.
- 35 Színdarab ismertetések. NTM 83.11.344.
- 36 Paulovics, 64–65.
- 37 Madácsy, 2001, 42.

Hivatkozások

MTA Könyvtár Kézirattár (MTA).

Nógrádi Történeli Múzeum (NTM).

Országos Széchényi Könyvtár (OSZK).

Arany László: *Bérczy Károly emlékezete*. 1876. MTA.

Balogh Károly: *Bérczy Károly ismeretlen naplója*. *Nyugat*, 1935/3, 214–222.

Balogh Károly: *Bérczy Károly életéből*. *Budapesti Szemle*, 1941. október, 294–310.

Bérczy Károly: *Madách Imre emlékezete VIII. Madách Szimpózium*, 2001, 26–46.

Jókai Mór: *A budai Svábhegy*. *Vasárnapi Újság*, 1855. szept. 9.

Keglevich: *Bérczy Károly*. *Vadász és Versenylap*, 1867. dec. 20. 558.

Kerényi Ferenc: *Bérczy Károly írói hagyatéka*. *Irodalomtörténet*, 1971, 668–682.

Kozocsa Sándor (szerk.): *A szabadságért mindhalálig! – Művelt Nép*, 1952.

Kulcsár Ildikó: *Bérczy Károly hagyatéka Salgótarjánban*. *Palócföld*, 1971/1, 75.

- Madácsy Piroska: *Madách Imre és Bérczy Károly. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1984/3, 204–209.
- Madácsy Piroska: *Újabb adalékok Bérczyről és Madáchról. VIII. Madách Szimpózium*, 2001, 15–25.
- P. Szathmáry Károly: *Bérczy Károly. A magyar irodalom története. IV. 1849-től 1905-ig*. 1965, 327–329.

Függelék

Bérczy Károly kiadatlan versei

Frivaldszky Matildnak menyegzője napján

Június 5-én. 1848.

Mért e napon e méla könny szemedben
Holott szívednek idegen a bú?
Megfejtí azt szavaknál ékesebben
Fürtidben a' menyasszony koszorú –
Zöld és fehér levélből összefonva
Egy új élet előbeszéde az;
Miként a' fák fehér virágú lombja
Jő hírnökül: hogy itt az új tavasz.

'S ha e tavaszba majd belépsz, feltárva
Leend egy ismeretlen új világ:
Mint annak nő meg távol láthatáron
Ki völgy öléből, hegytetőre hág, –
Fenn a' hegyen kezet nyújt vőlegényed,
Lenn sok szeretted búcsú szava zeng,
Fel hogy ha nézsz, szivedbe öröm éled
'S a' visszanéző szemben könny mereng.

A' hegyre fel! itt élted boldogsága,
Ott pályád, ott az ismeretlen hon!
Legyen számodra annak csak virága
Áldás kísérjen minden útadon.
'S ha férjed karján 's keblén feltaláltad
A' boldogságot, üdved, édened:
Lelkünk mélyébe az öröm megárad
Mert meglelé szived, mit érdemelt.

Búcsú Hajnalostól

November 1848.

... le deuil de la nature
Convient à la douleur et plait à mes regard.
Lamartine.

Istenvéled erdők suttogó magánya,
Felpirosló lombok, hullatag levelek!
Eljöttem még egyszer, talán utoljára,
Ki tudja, nem hullok én is le veletek?

Istenvéled völgyek hűvösárnyú keble!
Hol emlékeimmal annyit elbeszéltem,
És a' kék magasba hosszan felmerengve
Múlt jelen 's jövőnek álmodozva éltem.

Istenvéled szép hegy! ti ismert ösvények
Iszalagos tölgyek rezgő árnyékában,
Hol rigódal kísért és víg madárének
Ha fel a tetőre vitt bolyongó lábam.

Sokszor álltam én itt ünnepélyes csendben
Én 's az áldozó nap utolsó sugára,
Mely a' méla holdtól búcsúzása közben
Aranyos fényt hinte a' hegyek ormára.

Hegyek ormairól a' szem messze lát el,
Hegy-orum magánya zaj-ábrándok hona,
Honnan messze szállnak, mint a rózsafelleg,
Mondani ki tudná, honnan, merre, hova?

Mondani tudnám e hova gondolkodtam?
Túlszárnyalva eszmém a földi határt is,
Lelkem kép-érzet volt egy szép szellemhonban
Arczamon a könnyű édes is volt fájt is.

Leborultam ilykor hő imát rebegve
Névtelen érzésim kép vegyületébe,
Hő imát éretted szívem szent szerelme,
'S felvirulásodért hazám földe, népe!

Eljöttem még egyszer, nincs többé rigódal,
A' sápadt naptányért őszi köd takarja,
Kóró lett a' virág, a' természet elhal,
Temetési gyászhang: észak vad viharja.

Felcsörög a haraszt mintha panasználna
A' rideg tél dúló zsarnoksága ellen, –
Mintha e hang hazám sóhajtása volna,
Hogy dús földén pusztít, rombol az ellen.

'S én a láthatárba búsan kimeredvén
Szorongó kebellem némán eltűnődöm,
Eltűnődöm a' sors változó kegyelmén –
'S harci lángban égő szép hazám, jövődön.

Balviszályok átka ezredévig űze,
Régen vár remélt és szenved árva népünk, –
Ha e csaták lángja a tisztító tűz e
Melytől boldog honba szebb jövőbe lépünk?

Vagy békódat é hon tán örökre hordod
'S tűrnöd kell ha kebled zsarnokok kifosztják?
És megosztjuk égbe felkiáltó sorsod
Mégfeszített Krisztus árva Lengyelország?

Lelkem ily aggályok ostromozzák, tépik,
Kettős beteg vagyok a' beteg hazában,
Vágyam véled élni utolsó csepp vérig,
'S halni ha kell véled egy perczel korábban.

Élsz e halsz e hazám? haljak e vagy éljek?
Nem tudom magamnak mily jövőt ohajtsak,
A' tarolt vidékbe szemmeredve nézek
'S arczámon a' könnycsepp nem édes már – fáj csak.

Frivaldszky Szeráfnak

November 10. 1848.

Álmaidban szép az élet
Ébren szépek álmaid.
Ifjúságod rózsabimbó
Játszi lepkék vágyaid;

Teljesüljön élted álma
'S az mit ébren álmodol:
'S örökös lesz boldogságod
'S ajkaidon a' mosoly.

Zálog váltás

Árámnak. Karácson-iünnepén 1848.

Mit szende kék szemed
Sugára elfoglalt
Bírsz tőlem hő szívet
És egy csomócska dalt.
A kis csomó dalért
Ohajtott váltságbért
E tíz sorban veszed:
De szívem válthatlan
Üdvöm, hogy nálad van
‘S örökre a tied.

Frivaldszky-lak tornyán

Hajnalos-hegyen. Február 28. 1850.

Délczeg ifjúként tekint e bájlak
Kedvesére a’ szép völgybe le.
És a’ völgynek a’ szerelmes lánynak
Felhullámszik hozzá kebele.
Ífjúdád szerelmük nincs kivallva
Erre szót még nem találtak
‘S mint az első érzet bűv-hatalma
Néma a’ völgy, néma még a’ lak.

Ámde lenge szárnyán a’ szellőnek
A’ tavasz jó vidám nász gyanánt,
Új ruhát hoz ő a’ völgymezőnek
Ave zenészül: rigót, csattogányt –
‘S ha e lak meglátja ibolyáit
Szótlán ajkán megzendül a szó
‘S akkor a’ lak, völgy és minden ág itt
Dal ‘s örömtől lesz visszhangozó.

Jöjj tavasz, jöjj enyhe szelleteddel
Jöjj szelídebb napok mosolya!
‘S együtt jönnek tiszta kék egeddal:
Kék szemű lány és kék ibolya –
Népesíts be velük termet, völgyet,
Vígán zengjen a nász-ünnepély!
És te bájlak! bírva ékes tölgyed
Háborítlan boldogságnak élj!